1. 4. 2019

ID: 109112

Dědění

Otázku, u kterého z účastníků se sporné dědické právo jeví jako nejslabší, je třeba v řízení o pozůstalosti posuzovat jen zcela obecně a – jak vyplývá již ze znění ustanovení § 170 odst. 1 z. ř. s. – vždy se zřetelem k okolnostem případu. Nejde-li o situace upravené v ustanovení § 1673 o. z., jež obsahuje zvláštní pravidla pro určování osoby, která má být k podání žaloby odkázána, je třeba zpravidla pokládat za slabší dědické právo toho z účastníků, který tvrdí skutečnosti, na nichž se zakládá jeho dědické právo a jež jiný účastník řízení popírá, nebo který zpochybňuje skutečnosti týkající se dědického titulu, jenž zakládá dědické právo jiného účastníka, jestliže v případě prokázání těchto skutečností mu dědické právo nemůže svědčit, nebo který tvrdí skutečnosti o dědické nezpůsobilosti, jež jiný (tím dotčený) účastník popírá, jestliže v případě jejich prokázání je z dědického práva vyloučen, anebo který tvrdí skutečnosti, jež vyvracejí jinak zřejmý dědický titul jiného (tím dotčeného) účastníka a tím jeho dědické právo. Není přitom samo o sobě významné, jakou „právní sílu“ má (by měl mít) ten který dědický titul (není ani vyloučeno, že v některých případech bude „právní síla“ dědických titulů všech účastníků, jejichž dědické právo je sporné, stejná).

(Usnesení Nejvyššího soudu České republiky č.j. 21 Cdo 1572/2018-770, ze dne 7.11.2018)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci pozůstalosti po M. R., zemřelé dne 14. února 2016, posledně bytem v XY, za účasti 1) J. S., narozeného dne XY, bytem v XY, zastoupeného Mgr. J.J., advokátem se sídlem v P., a 2) České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových v P., vedené u Okresního soudu v Kladně pod sp. zn. 31 D 323/2016, o dovolání účastníka 1) proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. října 2017 č. j. 24 Co 279/2017-711, tak, že dovolání účastníka 1) se zamítá.

Z odůvodnění:

Řízení o pozůstalosti po M. R., zemřelé dne 14. února 2016 (dále též jen „zůstavitelka“), bylo zahájeno usnesením Okresního soudu v Kladně ze dne 23. 2. 2016 č. j. 31 D 323/2016-2. Provedením úkonů v řízení o pozůstalosti po zůstavitelce byla pověřena (§ 101 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních) JUDr. Z.V., notářka v Kladně.

Okresní soud v Kladně usnesením ze dne 17. 5. 2017 č. j. 31 D 323/2016-664 uložil účastníkovi 1), aby „do dvou měsíců od právní moci tohoto usnesení podal u Okresního soudu v Kladně žalobu proti České republice – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, Územní pracoviště Střední Čechy, na určení, že je dědicem po zůstavitelce M. R., a aby současně o podání žaloby vyrozuměl notářku – soudní komisařku JUDr. Z.V., se sídlem K., která vede řízení o pozůstalosti“; současně uvedl, že nebude-li žaloba ve stanovené lhůtě podána, bude-li řízení o žalobě zastaveno nebo bude-li žaloba odmítnuta, platí, že spor o dědické právo byl vyřešen v neprospěch toho, kdo měl své právo uplatnit žalobou. Poté, co zjistil, že zůstavitelka nezanechala „listinu pro případ smrti“ a že byla svobodná a bezdětná, co se do řízení o pozůstalosti přihlásil jako dědic 3. třídy účastník 1), který tvrdil, že žil se zůstavitelkou od února roku 2015 ve společné domácnosti, a co zjistil, že účastnice 2) s tímto tvrzením účastníka 1) nesouhlasí, soud prvního stupně vyslechl účastníka 1) a k objasnění jeho dědického práva provedl dokazování (vyslechl některé svědky, které účastníci navrhli, a provedl důkaz listinami). Dovodil, že z tvrzení účastníků je zřejmé, že se jedná o spor o dědické právo, a dospěl k závěru, že otázka vedení společné domácnosti za podmínek zakládajících dědické právo je vždy po skutkové stránce otázkou rozsáhlého dokazování, že tedy zpravidla nejde o situaci, kdy by

soud v rámci dědického řízení na základě předběžné úvahy mohl dojít k závěru, že takto tvrzené dědické právo je pravděpodobnější, a že je tedy na účastníkovi 1), který tvrdí, že žil se zůstavitelkou ve společné domácnosti, a o toto soužití opírá své dědické právo, aby toto své právo uplatnil žalobou a ve sporném řízení své tvrzení společné domácnosti prokázal, neboť společnou domácnost účastník 1) „jednoznačně neprokázal".

K odvolání účastníka 1) Krajský soud v Praze usnesením ze dne 19. 10. 2017 č. j. 24 Co 279/2017-711 změnil usnesení soudu prvního stupně tak, že se účastníkovi 1) ukládá, aby do dvou měsíců „od právní moci tohoto usnesení" podal proti České republice – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových žalobu o určení, že je jako dědic ze zákonné dědické posloupnosti účastníkem řízení o pozůstalosti po M. R., zemřelé 14. února 2016, vedeného u Okresního soudu v Kladně pod sp. zn. 31 D 323/2016. Odvolací soud uvedl, že došlo-li ke sporu o dědické právo, neprovádí se v pozůstalostním řízení dokazování k prokázání rozhodných skutečností, které jsou mezi účastníky řízení (dědici) sporné, a že nemůže-li být přímo v pozůstalostním řízení ve smyslu ustanovení § 169 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních rozhodnuto, se kterými účastníky bude nadále jednáno a kterým z účastníků se účast v řízení ukončuje, neboť rozhodné skutečnosti jsou mezi účastníky řízení (dědici) sporné, soud v pozůstalostním řízení postupuje podle ustanovení § 170 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních a odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou, aniž by byl povinen (a oprávněn) provádět ohledně sporných skutečností dokazování a aniž by byl povinen (a oprávněn) činit z provedených důkazů skutková zjištění či snad právní závěry (smírné vyřešení sporu tím není dotčeno). Má za to, že otázku, u kterého účastníka se sporné dědické právo jeví jako nejslabší, je třeba řešit „se zřetelem k okolnostem případu", že není samo o sobě významné, jakou „právní sílu" má (by měl mít) ten který dědický titul, a že nejedná-li se o situace popsané v ustanovení § 1673 odst. 1 občanského zákoníku, je třeba dovodit, že nejslabším se jeví dědické právo u toho z účastníků, který tvrdí skutečnosti, na nichž se zakládá jeho dědické právo a jež jiný účastník řízení popírá, nebo který zpochybňuje skutečnosti týkající se dědického titulu, jenž zakládá dědické právo jiného účastníka, jestliže v případě prokázání těchto skutečností mu dědické právo nemůže svědčit, nebo který tvrdí skutečnosti o dědické nezpůsobilosti, jež jiný (tím dotčený) účastník popírá, jestliže v případě jejich prokázání je z dědického práva vyloučen, anebo který tvrdí skutečnosti, jež vyvracejí jinak zřejmý dědický titul jiného (tím dotčeného) účastníka a tím jeho dědické právo. Odvolací soud dospěl k závěru, že tvrdí-li účastník 1), že je dědicem zůstavitelky ze zákonné dědické posloupnosti jako osoba, která žila se zůstavitelkou ve společné domácnosti a která z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost, a namítá-li účastnice 2), že se účastník 1) o zůstavitelku nestaral z důvodu soužití ve společné domácnosti, ale pouze jako její pečovatel, jedná se nepochybně o spor o dědické právo, pro jehož vyřešení je třeba prokázat právně významné skutečnosti, jež jsou mezi účastníky sporné, a že na uvedeném závěru nic nemění ani to, že soud prvního stupně provedl (některé) důkazy k objasnění otázky, zda účastník 1) žil se zůstavitelkou ve společné domácnosti, neboť v řízení o pozůstalosti takové dokazování nelze provádět a, bylo-li přesto uskutečněno, nelze z něho z pohledu ustanovení § 170 zákona o zvláštních řízeních soudních činit žádné právně relevantní závěry. Dodal, že při úvaze, čí dědické právo se v projednávané věci jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, není podstatné, že účastník 1) dovozuje své dědické právo ze zákonné dědické posloupnosti (ve třetí třídě dědiců), zatímco dědění účastnice 2) je založeno na tzv. odúmrti; i když státu připadá dědictví jako tzv. odúmrť jen tehdy, nedělí-li žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, a jen tehdy, nestali-li se dědici ani odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů, je z pohledu ustanovení § 170 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních podstatné, že připadnutí dědictví státu jako tzv. odúmrť je založeno na skutečnostech uvedených v ustanovení § 1634 občanského zákoníku, které nejsou předmětem dokazování v řízení před soudem, zatímco dědické právo účastníka 1) vyžaduje prokázání skutečností o tom, že žil se zůstavitelkou ve společné domácnosti a že z tohoto důvodu pečoval o společnou domácnost, přičemž břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto sporu o dědické právo spočívá na účastníku 1). Protože soud smí v tzv.

sporném řízení rozhodnout nikoliv o tom, komu má (může být) nebo nemá (nemůže být) potvrzeno nabytí dědictví, ale jen o tom, s kým má být v řízení o pozůstalosti po M. R. nadále jednáno jako s účastníkem řízení (jako s dědicem), a protože rozhodnutí o tom, že účastník 1) má vyrozumět o podání žaloby „notářku – soudní komisařku JUDr. Z.V.“, nemá oporu v zákoně a poučení o právní úpravě obsažené v ustanovení § 170 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních se ve výroku rozhodnutí soudu neuvádí, změnil odvolací soud usnesení soudu prvního stupně tak, jak je uvedeno výše.

Proti tomuto usnesení odvolacího soudu podal účastník 1) dovolání. Namítá, že v rámci vyšetření jeho dědického práva soudní komisař provedl dokazování, že výsledkem tohoto vyšetření dědického práva bylo prokázání, že účastník 1) naplňuje všechny znaky zákonného dědice ve třetí dědické třídě (jako tzv. osoba spolužijící), a že pravděpodobnost, že je to právě účastník 1), který je dědicem po zůstavitelce, je tak „se zřetelem k okolnostem případu“ značně vyšší než pravděpodobnost, že je dědicem stát z titulu odúmrti. Účastník 1) má za to, že měl být odkázán k podání žaloby o určení právní skutečnosti ve vztahu k vyřešení sporné otázky stát, a že usnesení odvolacího soudu tak „spočívá na nesprávném právním posouzení věci ve vztahu k posouzení otázky, který z účastníků řízení má být odkázán k podání žaloby o určení právní skutečnosti podle ustanovení § 170 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních“. Dovolatel dále poukázal na usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2001 č. j. 24 Co 263/2001-49 a na rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. 15 Co 12/2004, z jejichž odůvodnění (ve vztahu k právní úpravě účinné do 31. 12. 2013) dovozuje, že podání žaloby lze uložit i státu, je-li jeho právo na dědictví méně pravděpodobné, a že i stát může být proti tzv. osobě spolužijící aktivně legitimován k podání určovací žaloby. Aplikace odvolacím soudem citované zprávy Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Cpj 169/78, která sama o sobě staví tzv. osobu spolužijící automaticky do postavení slabšího (méně pravděpodobného) dědice, by podle názoru dovolatele „ad absurdum mohla vést k tomu, že dědická práva osob tzv. spolužijících, u kterých zákon nepředpokládá žádné horší postavení než u jiných dědiců z druhé či třetí třídy, by byla vždy oslabena před právem státu vyvěrajícího z titulu odúmrti“, a stát by tak mohl snadno zasahovat do průběhů různých řízení o pozůstalosti, kde by byla účastníkem pouze tzv. spolužijící osoba, a její právo, jakkoli pravděpodobně vyšetřené, by bylo vždy slabší než právo státu na odúmrť jen kvůli tomu, že stát toto své právo uplatnil. Takový výklad (nekorigovaný „konkrétními okolnostmi“) by podle mínění dovolatele v důsledku znamenal nadměrný zásah státu do dědického práva. Vzhledem k tomu, že občanský zákoník hledí na stát (právní fikcí odúmrti) jako na posledního (zbytkového) dědice, jehož úloha v řízení o pozůstalosti má být doplňková, a že role státu je právními předpisy omezena na nezbytné minimum, a vzhledem ke znění ustanovení § 110 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních má dovolatel za to, že účastníkem řízení je stát pouze nejsou-li zde jiné osoby, u nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a že zákonodárce nepředpokládá průběh řízení, ve kterém vedle sebe stojí účastník řízení, o němž je zde určitá pravděpodobnost, že bude dědicem, a stát z titulu odúmrti. Podle názoru dovolatele mělo být po přibrání účastníka 1) do řízení a po vyšetření jeho dědického práva účastenství účastnice 2) v řízení o pozůstalosti ukončeno. Za nesprávný dovolatel považuje též právní názor odvolacího soudu, že při řešení otázky, u kterého účastníka se sporné dědické právo jeví jako nejslabší, není samo o sobě významné, jakou „právní sílu“ má (by měl mít) ten který dědický titul. Dovolatel je přesvědčen, že terminologická změna provedená při rekodifikaci civilního práva (změna pojmu „pravděpodobnost“ za termín právo „slabší“, resp. „nejslabší“, se kterým pracuje současná právní úprava) není bezúčelná a že v souvislosti s ustanovením § 1633 odst. 1 a § 1634 odst. 1 občanského zákoníku „je nepochybné, že ‚nejslabší‘ bude vždy dědické právo státu z titulu právní fikce odúmrti“, a v řízeních o pozůstalosti, v nichž je „jediným účastníkem řízení“ osoba, jejíž dědické právo je vyšetřeno podle § 168 zákona o zvláštních řízeních soudních, a v nichž stát pouze svým vyjádřením učiní její právo sporným (aniž by musel cokoli dokazovat), by tedy mělo být na státu, nechť prokáže své dědické právo. Účastník 1) navrhl, aby dovolací soud zrušil usnesení odvolacího soudu a usnesení soudu prvního stupně a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu

řízení, popřípadě aby změnil usnesení odvolacího soudu tak, že se usnesení soudu prvního stupně mění tak, že se České republice – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových ukládá, aby do dvou měsíců od právní moci „tohoto rozsudku“ podala proti J. S. žalobu o určení, že je jako dědic z právní fikce odúmrti účastníkem řízení o pozůstalosti po M. R., zemřelé 14. 2. 2016, vedeného u Okresního soudu v Kladně pod sp. zn. 31 D 323/2016.

Účastnice 2) navrhla, aby dovolací soud dovolání účastníka 1) zamítl, neboť odvolací soud správně dovodil, že při úvaze, čí dědické právo se v projednávané věci jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, není podstatné, že účastník 1) dovozuje své dědické právo ze zákonné dědické posloupnosti, zatímco dědění účastnice 2) je založeno na tzv. odúmrti, a že z pohledu ustanovení § 170 zákona o zvláštních řízeních soudních je podstatné, že připadnutí dědictví státu jako tzv. odúmrť je založeno na skutečnostech uvedených v ustanovení § 1634 odst. 1 občanského zákoníku (vykládaného v souvislosti s ustanovením § 1633 odst. 1 větou druhou občanského zákoníku), které nejsou předmětem dokazování v řízení před soudem, zatímco dědické právo účastníka 1) vyžaduje prokázání skutečností o tom, že žil se zůstavitelkou ve společné domácnosti a že z tohoto důvodu pečoval o společnou domácnost, přičemž břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto sporu o dědické právo spočívá na účastníkovi 1).

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a občanského soudního řádu) projednal dovolání účastníka 1) podle zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 30. 9. 2017 (dále jen „o. s. ř.“), neboť dovoláním je napadeno usnesení odvolacího soudu, které bylo vydáno po 29. 9. 2017 (srov. čl. II bod 2 zákona č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony). Po zjištění, že dovolání proti pravomocnému usnesení odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř., se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o. s. ř.).

Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak (§ 237 o. s. ř.).

V projednávané věci závisí napadené usnesení odvolacího soudu mimo jiné na výkladu ustanovení § 170 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, a v této souvislosti na vyřešení právní otázky, kterého z účastníků má soud v případě, že pro vyřešení sporu o dědické právo je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, usnesením odkázat, aby své právo uplatnil žalobou. Protože tato právní otázka v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, dospěl Nejvyšší soud České republiky k závěru, že dovolání účastníka 1) proti usnesení odvolacího soudu je podle ustanovení § 237 o. s. ř. přípustné.

Po přezkoumání usnesení odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), Nejvyšší soud České republiky dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

Vzhledem k tomu, že zůstavitelka zemřela dne 14. 2. 2016, je třeba v řízení o pozůstalosti postupovat podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“) a podle zákona č. 292/2013 Sb.,

o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“).

Podle ustanovení § 1672 o. z. uplatňuje-li právo na dědictví více osob a odporují-li si, odkáže soud toho z dědiců, jehož právní důvod je slabší, aby své právo uplatnil žalobou; nepodá-li tento dědic žalobu ve lhůtě určené soudem, nezaniká sice jeho dědické právo, avšak při projednání pozůstalosti se k němu nepřihlíží.

Podle ustanovení § 1673 odst. 1 o. z. proti dědici, který se opírá o dědickou smlouvu nepopřenou co do pravosti, se k podání žaloby odkáže každý dědic ze závěti nebo dědic zákonný; proti dědici, který se opírá o závěť nepopřenou co do pravosti, se odkáže k podání žaloby každý zákonný dědic.

Podle ustanovení § 1673 odst. 2 o. z. uvede-li zůstavitel důvod vydědění, odkáže se k podání žaloby potomek, který tvrdí, že byl vyděděn neprávem. Není-li důvod vydědění uveden, odkáže se k podání žaloby ten, kdo má dědit na jeho místě.

Podle ustanovení § 168 z. ř. s. soud vyšetří dědická práva všech, které vyrozuměl o jejich dědickém právu nebo kteří řádně uplatnili své dědické právo, jestliže dědictví neodmítli nebo zaniklo-li jim právo odmítnout dědictví nebo je-li odmítnutí dědictví neplatné anebo jestliže se k odmítnutí dědictví nepřihlíží; nemohou-li všechna dědická práva vedle sebe obstát, je tu spor o dědické právo.

Podle ustanovení § 169 odst. 1 z. ř. s. závisí-li vyřešení sporu o dědické právo na právním posouzení pouze takových skutečností, které jsou mezi dědici nesporné, soud usnesením rozhodne, s kterými účastníky bude nadále jednáno a kterým z účastníků se účast v řízení ukončuje.

Podle ustanovení § 170 odst. 1 z. ř. s. v případě, že pro vyřešení sporu o dědické právo je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, soud usnesením odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou; k podání žaloby určí lhůtu, která nesmí být kratší než 2 měsíce.

Nebyla-li žaloba ve lhůtě podána, bylo-li řízení o žalobě zastaveno nebo byla-li žaloba odmítnuta, platí, že spor o dědické právo byl vyřešen v neprospěch toho, kdo měl své právo uplatnit žalobou (§ 170 odst. 2 z. ř. s.).

V rámci vyšetřování dědických práv podle ustanovení § 168 z. ř. s. soud (notář jako soudní komisař) zjišťuje, kdo přichází v úvahu jako účastník řízení o pozůstalosti (dědic) a zda se jejich (tvrzená) dědická práva nevylučují. Nemohou-li vedle sebe obstát všechna dědická práva těch, které soud vyrozuměl o jejich dědickém právu nebo kteří sami řádně uplatnili své dědické právo, jestliže dědictví neodmítli nebo zaniklo-li jim právo odmítnout dědictví nebo je-li odmítnutí dědictví neplatné anebo jestliže se k odmítnutí dědictví nepřihlíží, a nemůže-li tedy být rozhodnutím o dědictví potvrzeno nabytí dědictví všem takovým osobám, vzniká spor o dědické právo.

Postup soudu v řízení o pozůstalosti při sporu o dědické právo závisí na tom, zda jsou rozhodné skutečnosti mezi účastníky řízení (dědici) nesporné a rozhodnutí závisí jen na právním posouzení těchto skutečností, nebo zda je mezi účastníky řízení (dědici) sporná rovněž skutková stránka věci. Jsou-li rozhodné skutečnosti mezi těmi, kdo tvrdí svá dědická práva, nesporné a závisí-li rozhodnutí o tomto sporu jen na právním posouzení takových nesporných rozhodných skutečností, soud postupuje podle ustanovení § 169 odst. 1 z. ř. s.; soud tedy přímo v řízení o pozůstalosti vyšetří podmínky dědického práva a dále jedná jako s účastníkem řízení o pozůstalosti s tím, u koho má za to, že je dědicem, popřípadě rozhodne, s kým nadále nebude jednáno, neboť lze mít důvodně za to, že není zůstavitelovým dědicem, a svůj závěr vyjádří v usnesení, jímž rozhodne, s kterými účastníky bude nadále jednáno a kterým z účastníků se účast v řízení ukončuje. V případě, že je mezi těmi, kdo si

činí právo na dědictví, sporná rovněž skutková stránka věci a pro vyřešení sporu je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, soud postupuje podle ustanovení § 170 z. ř. s. a odkáže usnesením toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou, a k podání žaloby určí lhůtu, která nesmí být kratší než 2 měsíce. Žalobu soud projedná a rozhodne o ní v řízení podle části třetí občanského soudního řádu (ve sporném řízení).

Závisí-li řešení sporu o dědické právo na posouzení skutkových okolností, které jsou mezi účastníky sporné (nemůže-li tedy být spor o právo vyřešen přímo v řízení o pozůstalosti postupem podle § 169 odst. 1 z. ř. s.), a nedojde-li mezi dědici k dohodě, v důsledku které by spor zcela odpadl nebo by se dosud sporné skutečnosti staly nespornými, neprovádí se v řízení o pozůstalosti dokazování k prokázání rozhodných skutečností, které jsou mezi účastníky řízení (dědici) sporné. Takový spor nemůže být vyřešen v rámci řízení o pozůstalosti, neboť právní posouzení není v takovém případě možné bez řádného zjišťování skutkového stavu, se kterým je spojeno provádění dokazování. Za takových okolností tedy soud v řízení o pozůstalosti postupuje podle § 170 z. ř. s. a odkáže usnesením toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou, aniž by byl soud v pozůstalostním řízení povinen (a oprávněn) provádět ohledně sporných skutečností dokazování a činit z provedených důkazů skutková zjištění nebo právní závěry, neboť soudu (notáři jako soudnímu komisaři) nepřísluší, aby v řízení o pozůstalosti postupem podle ustanovení § 170 z. ř. s. zjišťoval a předběžně posuzoval skutkový stav, který má být předmětem sporu. Řešení takových sporů je třeba vyhradit řízení spornému, které je ovládáno odpovídajícími pravidly pro takový typ řízení odlišnými od těch, kterými se řídí nesporná řízení (tedy i řízení o pozůstalosti).

Otázku, u kterého z účastníků se sporné dědické právo jeví jako nejslabší, je třeba – vzhledem k výše uvedenému – v řízení o pozůstalosti posuzovat jen zcela obecně a – jak vyplývá již ze znění ustanovení § 170 odst. 1 z. ř. s. – vždy se zřetelem k okolnostem případu. Nejde-li o situace upravené v ustanovení § 1673 o. z., jež obsahuje zvláštní pravidla pro určování osoby, která má být k podání žaloby odkázána, je třeba zpravidla pokládat za slabší dědické právo toho z účastníků, který tvrdí skutečnosti, na nichž se zakládá jeho dědické právo a jež jiný účastník řízení popírá, nebo který zpochybňuje skutečnosti týkající se dědického titulu, jenž zakládá dědické právo jiného účastníka, jestliže v případě prokázání těchto skutečností mu dědické právo nemůže svědčit, nebo který tvrdí skutečnosti o dědické nezpůsobilosti, jež jiný (tím dotčený) účastník popírá, jestliže v případě jejich prokázání je z dědického práva vyloučen, anebo který tvrdí skutečnosti, jež vyvracejí jinak zřejmý dědický titul jiného (tím dotčeného) účastníka a tím jeho dědické právo. Není přitom samo o sobě významné, jakou „právní sílu“ má (by měl mít) ten který dědický titul (není ani vyloučeno, že v některých případech bude „právní síla“ dědických titulů všech účastníků, jejichž dědické právo je sporné, stejná).

V projednávané věci účastník 1) tvrdí, že je dědicem zůstavitelky ze zákonné dědické posloupnosti jako osoba, která žila se zůstavitelkou ve společné domácnosti a která z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost. Účastnice 2) dědické právo účastníka 1) neuznává (popírá), neboť má za to, že účastník 1) se o zůstavitelku nestaral z důvodu soužití ve společné domácnosti, ale pouze jako její pečovatel, který s ní měl uzavřenou asistenční smlouvu. Mezi účastníky řízení tedy vznikl spor o dědické právo, který je třeba řešit podle ustanovení § 170 z. ř. s., neboť jeho řešení závisí na posouzení skutkových okolností, které jsou mezi účastníky sporné [pro jeho vyřešení je třeba prokázat, zda účastník 1) žil se zůstavitelkou nejméně po dobu jednoho roku před její smrtí ve společné domácnosti a zda z tohoto důvodu pečoval o společnou domácnost], a v řízení o pozůstalosti – jak bylo uvedeno výše – takové dokazování nelze provádět.

Odvolací soud správně dovodil, že při úvaze, čí dědické právo se v projednávané věci jeví se zřetelem

k okolnostem případu jako nejslabší, není podstatné, že účastník 1) dovozuje své dědické právo ze zákonné dědické posloupnosti (ve třetí třídě dědiců), zatímco dědění účastnice 2) je založeno na tzv. odúmrti (§ 1634 o. z.), že i když státu připadá dědictví jako tzv. odúmrť jen tehdy, nedědí-li žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, a jen tehdy, nestali-li se dědici ani odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů (srov. § 1633 odst. 1 větu druhou o. z.), je z pohledu ustanovení § 170 odst. 1 z. ř. s. podstatné, že připadnutí dědictví státu jako tzv. odúmrť je založeno na skutečnostech uvedených v ustanovení § 1634 odst. 1 o. z. (vykládaného v souvislosti s ustanovením § 1633 odst. 1 větou druhou o. z.), které nejsou předmětem dokazování v řízení před soudem, zatímco dědické právo účastníka 1) vyžaduje prokázání skutečností o tom, že žil se zůstavitelkou ve společné domácnosti a že z tohoto důvodu pečoval o společnou domácnost, přičemž břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto sporu o dědické právo spočívá na účastníku 1), a že soud prvního stupně tedy postupoval v souladu se zákonem, když podání žaloby uložil ve smyslu ustanovení § 170 odst. 1 z. ř. s. účastníku 1) [srov. též zprávu býv. Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. 4. 1979 sp. zn. Cpj 169/78, která byla uveřejněna pod č. 21 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1979].

Namítá-li dovolatel, že v rámci „vyšetření dědického práva účastníka 1)“ podle ustanovení § 168 z. ř. s. soudní komisař provedl dokazování (zejména vyslechl svědky), jehož výsledkem bylo prokázání, že účastník 1) naplňuje všechny znaky zákonného dědice ve třetí dědické třídě (jako tzv. osoba spolužijící), a že je proto pravděpodobnost, že je to právě účastník 1), který je dědicem po zůstavitelce, se zřetelem k okolnostem případu značně vyšší než pravděpodobnost, že je dědicem stát „z titulu odúmrti“, pak přehlíží, že účelem vyšetření dědických práv podle § 168 z. ř. s. je zjištění, kdo přichází v úvahu jako účastník řízení o pozůstalosti (dědic) a zda se práva těchto osob vzájemně nevylučují, a nikoli vyřešení sporu o dědické právo, jehož řešení závisí na posouzení skutkových okolností, které jsou mezi účastníky řízení (dědici) sporné [v projednávané věci na posouzení otázky, zda účastník 1) žil se zůstavitelkou ve společné domácnosti a zda z tohoto důvodu pečoval o společnou domácnost]. Vyřešení sporu o to, s kým má být v řízení o pozůstalosti po zůstavitelce M. R. nadále jednáno jako s účastníkem řízení vymezeným v ustanovení § 110 odst. 1 z. ř. s. (jako s dědicem), je – jak již bylo výše uvedeno – v takovém případě vyhrazeno řízení spornému. Soud (soudní komisař) tedy v takovém případě postupuje podle § 170 odst. 1 z. ř. s. a odkáže usnesením toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou, aniž by byl v řízení o pozůstalosti povinen (a oprávněn) provádět ohledně sporných skutečností dokazování a činit z provedených důkazů skutková zjištění nebo právní závěry. Závěr odvolacího soudu, že dokazování k objasnění otázky, zda účastník 1) žil se zůstavitelkou ve společné domácnosti, v řízení o pozůstalosti nelze provádět a bylo-li přesto uskutečněno, nelze z něho z pohledu ustanovení § 170 z. ř. s. činit žádné právně relevantní závěry, je proto správný.

K poukazu dovolatele na usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2001 č. j. 24 Co 263/2001-49 a na usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. 15 Co 12/2004, ze kterých dovolatel dovozuje, že podání žaloby lze uložit i státu, je-li jeho právo na dědictví méně pravděpodobné, a že i stát může být proti tzv. osobě spolužijící aktivně legitimován k podání určovací žaloby, je třeba uvést, že soud prvního stupně ani odvolací soud ve svých rozhodnutích neuvedly, že by stát za žádných okolností nemohl být odkázán k podání žaloby, pokud by se jeho právo na dědictví jevilo jako nejslabší. V projednávané věci se však soudům se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší jevilo dědické právo účastníka 1), které vyžaduje prokázání skutečností o tom, že účastník 1) žil se zůstavitelkou ve společné domácnosti a že z tohoto důvodu pečoval o společnou domácnost. Městský soud v Praze navíc v usnesení ze dne 31. 10. 2001 sp. zn. 24 Co 263/2001, na které dovolatel v dovolání poukazuje a o němž sám tvrdí, že je „skutkově přiléhavé nadepsané věci“, ve vztahu k právní úpravě účinné do 31. 12. 2013 dovodil, že otázka vedení společné domácnosti za podmínek zakládajících dědické právo je vždy po skutkové stránce otázkou rozsáhlého dokazování, ve kterém je nutno prokázat řadu okolností, a že tedy zpravidla

nepůjde o situaci, kdy by mohl soud na základě předběžné úvahy dojít k závěru, že takto tvrzené dědické právo je pravděpodobnější, a (se zřetelem k okolnostem případu) dospěl k závěru, že je na účastnici řízení, která tvrdí, že žila se zůstavitelem ve společné domácnosti, a o toto soužití opírá své dědické právo, aby toto své právo uplatnila žalobou a ve sporném řízení své tvrzení o společné domácnosti prokázala.

Nelze souhlasit ani s názorem dovolatele, že po přibrání účastníka 1) do řízení a „po vyšetření jeho dědického práva podle ustanovení § 168 z. ř. s." nemělo být (bez dalšího) se státem nadále jednáno. Zjistil-li soud postupem podle § 168 z. ř. s. poté, co účastník 1) v průběhu řízení o pozůstalosti uplatnil své dědické právo, že jako účastník řízení o pozůstalosti (dědic) přichází v úvahu rovněž účastník 1), jehož dědické právo nemůže obstát vedle práva účastnice 2), která byla účastnicí řízení od počátku, na tzv. odúmrť (§ 1634 o. z.), a vznikl-li tak mezi účastníky řízení spor o dědické právo, jehož řešení závisí na vyřešení skutkové otázky, zda účastník 1) žil se zůstavitelkou ve společné domácnosti a zda z tohoto důvodu pečoval o společnou domácnost, postupovaly soudy v souladu se zákonem, řešily-li tento spor o dědické právo postupem podle ustanovení § 170 odst. 1 z. ř. s.

Dovolatel v dovolání dále uvádí, že na rozdíl od „staré" právní úpravy účinné do 31. 12. 2013, která pracuje s pojmem „pravděpodobnost" jako s korektivem pro určení účastníka řízení odkázaného k podání určovací žaloby, „současná" právní úprava pracuje s termínem právo „slabší", resp. „nejslabší", že zákonodárce tuto terminologii změnil při komplexní rekodifikaci civilního práva, a to jak v předpisech hmotněprávních, tak procesněprávních, a že z hlediska síly jednotlivých dědických titulů občanský zákoník předpokládá nejsilnějším titulem dědickou smlouvu, poté závěť a následně zákon a až na úplném závěru, není-li tu nikdo, na koho by hodnoty v řízení o pozůstalosti mohly přejít, zákon staví (po odkazovnících podle ustanovení § 1633 odst. 1 o. z.) právo státu s právní fikcí zákonného dědice (tzv. odúmrť). Podle názoru dovolatele je tedy zřejmé, že podle právní síly je dědické právo státu (z titulu odúmrti) již zákonem považováno za to ze všech nejslabší a že v souvislosti s ustanoveními § 1633 odst. 1 a § 1634 odst. 1 o. z. bude vždy „nejslabší" dědické právo státu z titulu právní fikce odúmrti.

K této námitce dovolatele Nejvyšší soud uvádí, že přestože v občanském zákoníku účinném od 1. 1. 2014 došlo oproti právní úpravě obsažené v zákoně č. 40/1964 Sb., občanském zákoníku, účinném do 31. 12. 2013 k dovolatelem zmíněné terminologické změně, nelze dovodit, že by při řešení otázky, kterého z účastníků je třeba v případě, že pro vyřešení sporu o dědické právo je třeba prokázat skutečnosti, které jsou mezi dědici sporné, odkázat, aby své právo uplatnil žalobou, byla nadále s účinností od 1. 1. 2014 rozhodující pouze tzv. „právní síla" jednotlivých dědických titulů. Nejedná-li se o případy uvedené v ustanovení § 1673 o. z., v němž zákonodárce (i s ohledem na „sílu" jednotlivých dědických titulů) výslovně stanovil, kterého z účastníků řízení (dědiců) má soud v případě, že jsou splněny podmínky uvedené v tomto ustanovení, k podání žaloby odkázat, není – jak správně dovodil odvolací soud – pro vyřešení otázky, kterého z dědiců má soud ve smyslu ustanovení § 170 z. ř. s. odkázat, aby své právo uplatnil žalobou, samo o sobě významné, jakou „právní sílu" má (by měl mít) ten který dědický titul. V takových případech soud k podání žaloby odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se mu jeví „se zřetelem k okolnostem případu" jako „nejslabší". Při výkladu tohoto ustanovení přitom lze (nejde-li o případy uvedené v ustanovení § 1673 o. z.) vycházet z dosavadní judikatury týkající se právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 (jakož i z právního názoru vysloveného ve zprávě bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. 4. 1979 sp. zn. Cpj 169/78, která byla uveřejněna pod č. 21 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1979), neboť není důvod, aby byl ustanovení § 170 odst. 1 z. ř. s. a v něm použitému výrazu „nejslabší" přikládán obsahově jiný význam, než jaký byl dovozován ve vztahu k ustanovení § 175k odst. 2 občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2013 a v něm použitému výrazu „méně pravděpodobné". Nelze ani přehlédnout, že v některých situacích může být „právní síla" dědických titulů více (popřípadě i všech) účastníků řízení (dědiců), mezi nimiž vznikl spor o dědické právo, stejná. I v takových

případech je třeba, aby soud podle ustanovení § 170 odst. 1 z. ř. s. odkázal k podání žaloby toho z účastníků, jehož dědické právo se mu jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší. Při zjišťování, čí dědické právo se soudu jeví jako nejslabší, tedy (nejde-li o případy uvedené v ustanovení § 1673 o. z.) nelze vycházet pouze z hlediska „právní síly“ dědických titulů účastníků řízení (dědiců).

Z uvedeného vyplývá, že napadené usnesení odvolacího soudu je správné. Protože nebylo zjištěno, že by bylo postiženo některou z vad uvedených v ustanovení § 229 odst. 1 o. s. ř., § 229 odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř. nebo v § 229 odst. 3 o. s. ř. anebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud České republiky dovolání účastníka 1) podle ustanovení § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Odpovědnost za vady
- Náhrada nákladů na výživu pozůstalých (jiných) osob
- Mezinárodní příslušnost ve věcech rodičovské zodpovědnosti
- Smlouva o dílo (exkluzivně pro předplatitele)
- Spotřebitelský úvěr (exkluzivně pro předplatitele)
- Starobní důchod (exkluzivně pro předplatitele)
- Veřejná obchodní společnost (exkluzivně pro předplatitele)
- Vypořádání SJM (exkluzivně pro předplatitele)
- Přiměřené protiplnění
- Předkupní právo
- Ochrana osobnosti